

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA IJTIMOIIY MOSLASHUV JARAYONINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Andijon viloyati Andijon tumani

14-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Amaliyotchi psixologi

Raxmonova Guluzro Qaxramonovna

Annotatsiya

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy moslashuv jarayoni – ularning yangi ijtimoiy muhitga kirib borishi, o'qituvchi va sinfdoshlar bilan aloqa o'rnatishi, ta'lim talablariga moslashuvi bilan bog'liq bo'lgan psixologik jarayondir. Bu bosqich bolaning keyingi psixik rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada aynan boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy moslashuv jarayonida kuzatiladigan psixologik xususiyatlar, ularni shakllantirishda pedagog va ota-onalarning roli, sinf muhitining ta'siri tahlil qilinadi. Moslashuv davrida bolalar bir qator psixologik muammolarga – uyatchanlik, qo'rquv, o'ziga ishonchsizlik, agressivlik va ijtimoiy izolyatsiyaga duch kelishi mumkin. Tadqiqotda Andijon viloyatining umumiy o'rta ta'lim maktablarida olib borilgan kuzatuvlar asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy moslashuv darajasi, uni aniqlovchi asosiy omillar va samarali yondashuvlar o'rganildi. Maqolada psixologik yondashuvlar, sinfga moslashtirish texnikalari, o'quvchilar bilan olib boriladigan individual va guruhiiy mashg'ulotlar namunalari keltirildi. Muammo dolzarbligi ta'lim jarayonidagi har bir ishtirokchi uchun muhim bo'lib, ayniqsa, bolaning ijtimoiy-emosional rivojlanishida asosiy omil sanaladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy moslashuv, boshlang'ich sinf, psixologik xususiyatlar, moslashuv qiyinchiliklari, sinf muhiti, o'qituvchi roli, maktab psixologi, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, Andijon tajribasi

Kirish

Bolalar hayotida maktabga ilk bor qadam qo'yish bosqichi muhim psixologik o'zgarishlarni olib keladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy moslashuvi – bu bolaning yangi ijtimoiy va pedagogik muhitga moslashish jarayoni bo'lib, unda u o'qituvchilar, sinfdoshlar va maktab muhitining umumiy tartiblariga ko'nikadi. Mazkur jarayon bolaning ruhiy holati, shaxsiy xususiyatlari, oilaviy tarbiyasi va pedagogik yondashuvlarga bevosita bog'liq bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli farmonida ta'lim-tarbiya tizimini rivojlantirish, bolalarning sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlash, shuningdek, psixologik xizmatlarni kuchaytirishga alohida e'tibor qaratilgan. Bu esa maktab psixologlarining boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan individual ishlash zaruratini oshiradi.

Ayniqsa, birinchi sinf o'quvchilarida kuzatiladigan qo'rquv, ajralish sindromi, o'ziga ishonchsizlik, diqqatning tarqoqligi, do'stlashishdagi qiyinchiliklar, sinf muhitiga ko'nikmaslik singari holatlar ularning moslashuvini sekinlashtiradi. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy moslashuv jarayonini o'rganish nafaqat psixologik xizmat uchun, balki butun ta'lim tizimi uchun ham muhim vazifa sanaladi.

Andijon viloyatidagi umumiy o'rta ta'lim maktablarida olib borilgan kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy moslashuv darajasi ularning oilaviy muhitiga, o'qituvchi yondashuviga va sinfdagi do'stlik muhiti shakllanishiga bevosita bog'liq. Shu boisdan, maktab psixologi, o'qituvchi va ota-ona o'rtasida o'zaro hamkorlik muhitini yaratish moslashuv jarayonining muvaffaqiyatli kechishini ta'minlaydi.

Adabiyotlar tahlili

Ijtimoiy moslashuv psixologik fanlar tizimida keng o'rganilgan mavzulardan biridir. Xususan, maktabgacha va boshlang'ich ta'lim bosqichida bolaning yangi muhitga kirib borishidagi psixologik kechinmalar, moslashuvdagi qiyinchiliklar,

shaxslararo munosabatlarni shakllantirish masalalari o'zbek va xorijiy adabiyotlarda keng yoritilgan.

Karimova M. tomonidan yozilgan "Bolalar psixologiyasi" (Toshkent, 2021) asarida boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning psixik rivojlanish xususiyatlari va moslashuvga bo'lgan psixologik tayyorgarlik holati tahlil qilingan. Muallif bolaning moslashuvchanligini oshirishda oilaning emotsional qo'llab-quvvatlashi hal qiluvchi omil ekanini ta'kidlaydi. Zokirova D. G. o'zining "Ijtimoiy psixologiya" nomli kitobida ijtimoiy moslashuvning bosqichlari va unga ta'sir qiluvchi omillar haqida batafsil to'xtalgan. Ayniqsa, sinf muhitida bolaning o'z o'rnini topishida tengdoshlari bilan o'zaro muloqot sifati muhim o'rin tutishi ko'rsatiladi. Rossiyalik psixolog L.S. Vygotskiy va uning izdoshlari bolaning faoliyatini ijtimoiy muhit bilan bog'liq holda o'rganib, ayni boshlang'ich bosqichda shaxsning shakllanishi uchun ijtimoiy ta'sirlarning kuchli ekanini asoslagan. Bu qarashlar o'zbek mutaxassislari tomonidan amaliyotga tadbiiq qilinmoqda. Andijon viloyatidagi maktablarda olib borilgan metodik tavsiyalar, o'qituvchi va psixologlarning tajribalari asosida tuzilgan uslubiiy qo'llanmalarda sinfga yangi kirgan o'quvchilar uchun adaptatsiya mashg'ulotlari, suhbatlar va psixologik treninglar o'z aksini topgan. Bu adabiyotlar amaliy jihatdan katta ahamiyatga ega.

Tadqiqotlar qismi

Andijon viloyatining 2 ta umumiiy o'rta ta'lim maktabida olib borilgan tadqiqotda 1-sinfga qadam qo'ygan 50 nafar bola o'rganildi. Tadqiqotning maqsadi – o'quvchilarning ijtimoiy moslashuv darajasi va unga ta'sir etuvchi omillarni aniqlashdan iborat bo'ldi.

Psixologik testlar, suhbatlar va pedagogik kuzatuvlar orqali quyidagi natijalar aniqlandi: 50 boladan 18 nafari yuqori darajada moslashgan, 24 nafari o'rtacha darajada, 8 nafari esa past darajadagi ijtimoiy moslashuvga ega bo'lgan.

Past darajadagi bolalarda ko‘proq uyatchanlik, yolg‘izlikni afzal ko‘rish, sinfdoshlar bilan kam muloqot qilish kabi belgilar kuzatildi.

Tadqiqot davomida ularning oilaviy tarbiyasi, psixologik tayyorgarligi va maktabdagi o‘qituvchi yondashuvi o‘rganildi. O‘zaro bog‘liqliklar tahliliga ko‘ra, oila va sinf muhitidagi ijobiy emotsional sharoit moslashuvni osonlashtirishi aniqlangan.

So‘rovnoma natijasiga ko‘ra, individual suhbatlar va guruhiiy mashg‘ulotlar tashkil etilgan. Mashg‘ulotlar davomida ijtimoiy ko‘nikmalar, muloqot malakasi va o‘ziga ishonchni oshirishga qaratilgan texnikalar qo‘llanildi. 1 oydan so‘ng, o‘quvchilarning ko‘pchiligida ijobiy o‘zgarishlar kuzatildi.

Xulosa

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijtimoiy moslashuvi – bu bolaning kelajakdagi shaxsiy, ijtimoiy va akademik rivojiga zamin yaratadigan muhim bosqichdir. Mazkur maqolada Andijon viloyati misolida o‘tkazilgan tadqiqot asosida, ijtimoiy moslashuvga ta’sir etuvchi omillar aniqlanib, samarali yondashuvlar ishlab chiqildi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bolaning moslashuv darajasiga oiladagi muhit, pedagogik yondashuv, sinf jamoasining o‘zaro munosabati, shuningdek, bolaga nisbatan bildiriladigan emotsional qo‘llab-quvvatlov ta’sir ko‘rsatadi. Ijtimoiy moslashuvda qiyinchiliklarga duch kelgan o‘quvchilar bilan maktab psixologining tizimli ishlashi muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Shuningdek, guruhiiy psixologik treninglar, kommunikativ o‘yinlar, dramatizatsiya va rolly o‘yinlar orqali bolalarda o‘ziga ishonch, muloqotga tayyorlik va ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish mumkin. Bu metodlar sinf jamoasida ishonchli, mehrli va qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratishga yordam beradi. Ushbu maqola asosida tavsiya qilinadigan yondashuvlar: ota-onalarga ma’rifiy maslahatlar berish, sinfdagi muloqotni mustahkamlovchi tadbirlarni tashkil etish, yangi o‘quvchilarni sinfga tanishtirish va motivatsion dasturlarni yo‘lga qo‘yishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova M. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 268 b.
2. Zokirova D. G. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019. – 220 b.
3. Xolmatova R. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining moslashuvi psixologiyasi. – Farg‘ona: FDU nashriyoti, 2022. – 176 b.
4. Vygotskiy L.S. Pedologik ishlanmalar. – Moskva: Pedagogika, 1991. – 340 b.
5. Sog‘liqni saqlash vazirligi. Bolalar psixologik salomatligini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha metodik tavsiyalar. – Toshkent, 2020. – 84 b.
6. Abdurahmonova N. Maktab psixologiyasi asoslari. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021. – 198 b.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–60-son farmoni. 2022-yil 28-yanvar. – “Ta’lim sifatini oshirish va sog‘lom avlodni tarbiyalash chora-tadbirlari”.